

Osztrák–magyar nehéz hadihajók partok elleni támadásai az első világháborúban

Krámli Mihály

Hadtörténész, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum; kramli.mihaly@mail.militaria.hu; ORCID: 0009-0007-5255-0687

Abstract

Shore Bombardment Missions of Austro–Hungarian Capital Ships in the First World War

This paper examines Austro-Hungarian navy shore bombardment missions using its largest armored units during World War I. While the Adriatic was a secondary theater of war, naval operations were mainly focused on submarines and light units. Both Austria-Hungary and Italy pursued cautious strategies, keeping their large armored vessels largely confined to naval bases. When deployed, these ships primarily targeted enemy shores. Before Italy entered the war, the only target was Montenegro. From August 1914, Austro-Hungarian units at Cattaro bombarded Montenegrin positions and later French batteries on Mount Lovćen. After Italy declared war on 24 May 1915, Admiral Anton Haus led the fleet against Italian shores, shelling Ancona, Rimini, Senigallia, and the Potenza River mouth, with no losses. Following the Central Powers' victory over Serbia, Austria-Hungary invaded Montenegro in January 1916, supported by heavy naval guns. On 3 February, Sankt Georg shelled the Italian port of Ortona. The final bombardment missions occurred after Caporetto, with Austro-Hungarian units shelling Italian batteries at Cortellazzo on 16 November and 19 December 1917.

Keywords Adriatic Sea, Austro–Hungarian navy, World War I, Italy, Montenegro, shore bombardment

Bevezetés

Az alábbi cikk az osztrák–magyar haditengerészet tengeri, nehéz páncélos egységeinek az első világháború során végrehajtott partok elleni támadásait mutatja be. Ezekben a következő hajók vettek részt: a MONARCH-osztály partvédő páncélosai, a HABSBURG-osztály, az ERZHERZOG KARL-osztály, a RADETZKY-osztály és a TEGETHOFF-osztály csatahajói, valamint a KAISER KARL VI és a SANKT GEORG páncélos cirkálók.

Írásomban, ahol ez lehetséges, elsősorban levéltári forrásokra támaszkodom.¹ A téma szakirodalmát tekintve a legátfogóbb mű a Hans Hugo Sokol szerkesztésében a két világháború között készült, az osztrák–magyar haditengerészet első világháborús történetét feldolgozó hivatalos munka.² Osztrák részről érdemes még megemlíteni Nikolaus Sifferlinger SANKT GEORG-ról írott monográfiáját.³ Magyar nyelven Csonkaréti Károly egyes művei érintik a témát.⁴ Emellett megemlítendő még az 1917-es Cortellazzo elleni támadásokról írott munkám.⁵

Az első világháború folyamán mindkét fél bevetette nehéz hadihajóit tengerparti célpontok lövésére. A Földközi-tengeren 1914. augusztus 4-én az algériai Philippeville-t ágyúzó német GOEBEN csatacirkáló lövései jelezték az ellenségeskedés kezdetét. Az év novemberében és decemberében német csatacirkálók bombázták az angliai Yarmouth-t, Scarborough-t, Hartlepoolt és Whitby-t. A következő ilyen akcióra 1916 áprilisában került sor, a csatacirkálók ekkor Yarmouth-t és Lowestoft-ot lőtték. Az antant részéről a legprominensebb ilyen akció a Dardanel-lák elleni támadás volt 1915 tavaszán. A német támadásoknak nem volt

1 A témára vonatkozó dokumentumok jelentős része megtalálható a budapesti Hadtörténelmi Levéltár állományában. Ezek a Bécsben lévő eredetiktől az 1920-as években készült másolatok. Sajnos ebben a témakörben is beleütközünk abba a problémába, ami az osztrák–magyar haditengerészet első világháborús történetének kutatását megnehezíti. A háború idején működő flottaparancsnokság Polában volt, azonban az itt keletkezett iratok egy része – köztük számos kulcsfontosságú – sosem jutott fel Bécsbe. A háború után a megszálló olaszok ezt az anyagot Olaszországba vitték, ahol mind a mai napig nem kutatható.

2 Sokol 1933.

3 Sifferlinger 2003.

4 Könyv formában Csonkaréti 2001. Csonkaréti a témában önálló kutatást nem végzett, lényegében Sokol kivonatos fordítását közli.

5 Krámlí 2019.

semmilyen stratégiai jelentőségük, míg a Dardanellákról kijelenthető, hogy egyértelmű kudarcc volt.

A hadviselő felek közül egyedül a britek építettek kifejezetten a partok lövésére tervezett tengeri hajókat,⁶ melyeket csatahajóágyúkkal fegyvereztek fel. E típust monitornak nevezték. Kisebb monitorok mellett összesen 14 nagy, csatahajóágyúkkal felszerelt ilyen egységet építettek.⁷ Ezek többségét a flandriai fronton alkalmazták, de néhányat a Földközi-tengeren és az Adrián is bevetettek.

A Monarchia haditengerészete, miután nem rendelkezett a feladatra dedikált egységekkel, tengerparti célok elleni akciókat a rendelkezésre álló hajókkal hajtott végre. Ilyen célokra a kisebb torpedónaszádóktól kezdve egészen a TEGETTHOFF-osztály dreadnoughtjaiig mindenféle hadihajót bevetettek a háború során. A nehéz egységek közül szinte valamennyi részt vett valamelyik partok elleni akcióban, a MONARCH-osztály elavult és apró partvédő páncélosaitól a 20 000 tonnás dreadnoughtokig, illetve a két újabb, még hadra foghatónak tekinthető páncélos cirkálóig. Egyedül a SZENT ISTVÁN dreadnought jelentett kivételt, mivel az 1915. május 24-i Ancona elleni támadás idején még építés alatt állt. Természetesen a haditengerészet a régi, elavult, „eldobható” egységek bevetését preferálta, mivel e támadások nem voltak kockázatmentesek: egy akna vagy egy torpedó a legújabb csatahajót is a tenger fenekére küldhette.⁸

Az adriai tengeri háború

1913 novemberében megkötötték a hármas szövetség második haditengerészeti egyezményét, mely elsősorban a Földközi-tengerre és az olasz–osztrák–magyar együttműködésre koncentrált.⁹ Miután a Monarchia 1914. július 28-án hadat üzent Szerbiának, a következő napokban úgy

6 Az olaszok is építettek két, 38,1 cm ágyúval felfegyverzett egységet, amelyeket monitornak neveztek. A valóságban azonban ezek önjáró úszó ütegek voltak zéró tengerállósággal.

7 Részletesen lásd: Buxton 1978.

8 Az osztrák–magyar haditengerészet egyetlen csatahajója sem, még a dreadnoughtok sem, rendelkezett valóban hatásos torpedóvédelemmel, és a háború idején a haditengerészet vezetése ezzel többé-kevésbé tisztában volt.

9 Halpern 1971: 275–276.

tűnt, hogy a kibontakozó általános európai háborúban az egyezményben lefektetettek alapján az egyesült olasz–osztrák–magyar flotta és a német GOEBEN csatacirkáló támadó hadműveleteket fog végrehajtani a francia flotta ellen a Földközi-tenger nyugati medencéjében. Az olasz semlegesség augusztus 2-i deklarációjával minden offenzív tervnek befellegzett, és a jóval erősebb francia flottával szemben csak a partvédelem jöhetett szóba. Anton Haus tengernagy, az osztrák–magyar haditengerészet parancsnoka tisztában volt azzal, hogy Olaszország előbb-utóbb hadba fog lépni volt szövetségesei ellen, ezért kerülte az összeütközést a franciákkal, hogy erőit tartalékolja. Olaszország végül 1915. május 23-án üzent hadat a Monarchiának.

1915 nyarán végképp eldőlt, hogy az Adria nem a csatahajóflották összecsapásának terepe lesz. Az osztrák–magyar és német tengeralattjárók sikerei – egy francia dreadnought megromlása, majd egy francia és két olasz páncélos cirkáló elsüllyesztése – bebizonyították, hogy a szűk Adria rendkívül veszélyes a nagy páncélos egységekre. Az adriai tengeri hadviselést ezt követően az úgynevezett „kis háború” jellemezte, melyet főként tengeralattjárókkal, a felszínen pedig mozgékony kis egységekkel vívtak, korlátozott célokért, korlátozott erők bevetésével. A „kis háború” kialakulásában és fennmaradásában nagy szerepe volt annak, hogy a szövetségesek megelégedtek azzal, hogy az osztrák–magyar haditengerészetet bezárják az Adriára, és nem akartak oda túlerőben lévő csatahajóflottájukkal behatolni.

Ilyen körülmények között nehéz egységek bevetésére osztrák–magyar részről ritkán került sor. Már csak azért is, mert az elérhető eredmények és a potenciális veszélyek gyakran nem álltak arányban egymással. Az Adriára bezárt osztrák–magyar haditengerészet nehéz egységei kétféle misszióra futottak ki: parti célok lövésére, illetve úgynevezett „csapdaállításra”. Utóbbi esetben a cél az ellenséges könnyebb egységek kicsalogatása és a lesben álló csatahajók ágyúi elé vezetése volt. Erre a háború során két alkalommal került sor, mindkét alkalommal sikertelenül. Először 1916. augusztus 29-én, amikor a két páncélos cirkáló kifutott az olasz partokhoz, de a köd megghiúsította a tervet. Másodjára 1918. június 11-én került volna sor ilyen akcióra (Korfu-hadművelet): az otrantói tengerzár ellen támadást intéző cirkálók elfogására az olasz kikötőkből kifutó szövetséges egységeknek állított volna csapdát hét csatahajó, köztük négy dreadnought. A hadművelet helyszínére igyekvő SZENT ISTVÁN csatahajó június 10-én hajnalban

történt megtorpedozása és elsüllyesztése után Horthy Miklós ellentenger-nagy, flottaparancsnok lefújta a tervezett akciót. Ellenséges partok elleni, nehéz egységekkel végrehajtott támadásokra többször került sor, ezek egy részét a saját, cattarói flottabázisról hajtották végre a montenegrói Lovčen hegy ellen.

A Lovčen ágyúzása 1914. augusztus–októberben

A háború kitörését követően 1914. augusztus 7-én Szerbia szövetségese, Montenegro hadat üzent a Monarchiának. E hadüzenetet követően az osztrák–magyar haditengerészet fő gondja a stratégiai jelentőségű Lovčen hegy volt. Az 1749 méter magas Lovčen a cattarói-öböl (Bocche di Cattaro) déli, montenegrói oldalán tornyosult a Monarchia legdélibb, egyben második legjelentősebb flottabázisa fölé. A hegy oldalába telepített tüzérség be tudta lőni az öböl területének nagy részét, emellett a montenegróiak azonnal jelentettek minden hajómozgást az antantnak.

Augusztus 8-án a ZENTA és a SZIGETVÁR cirkálók lőtték Antivarit, Montenegro kikötőjét.¹⁰ Két nappal később a Monarchia deklarálta Montenegro blokádját. A brit és a francia hadüzenetet követően augusztus 16-án a francia földközi-tengeri flotta meglepte és elsüllyesztette a blokádszolgálatot ellátó ZENTA cirkálót, az osztrák–magyar haditengerészet legsúlyosabb emberveszteségét okozva.¹¹ A Lovčenre telepített montenegrói ütegek augusztus 8-án kezdték el lőni a Cattarói-öblöt. Ekkor egyetlen nehéz hadihajó tartózkodott ott, a KAISER KARL VI páncélos cirkáló. Az első lövést 9-én hajnali fél kettőkor adta le, amikor montenegrói csapatok támadást intéztek az egyik erőd ellen. Augusztus 9. és 12. között a páncélos cirkáló összesen 36 lövést adott le 24 cm-es ágyúiból a montenegrói ütegekre. A repülőgépes megfigyelések szerint legalább egy telitalálatot ért el.¹²

A háború kitörését követően a haditengerészet újra szolgálatba állította az 1914 májusában kivont, közel húsz éves MONARCH-osztályú partvédő páncélosokat, létrehozva az V. csatahajóosztályt, melyet augusztus 11-én

10 HL I VH 4503 d. S. M. S. Szigetvár Res. Nr. Op. 2.

11 A ZENTA elsüllyesztésének 173 halottja volt. A második legsúlyosabb emberveszteség a SZENT ISTVÁN elsüllyesztése volt 89 halottal.

12 KA MS/OK 4429 ex 1914.

Cattaróba küldtek. A három hajó augusztus 14-től szeptember közepéig több alkalommal lőtte a montenegrói ütegeket, de csekély eredménnyel. Szeptember közepén a franciák nyolc 15 és 12 cm-es hajóágyút szállítottak Montenegróba, francia kezelőszemélyzettel. Az üteget október 18-án állították fel 1400 méter magasságban a Lovčenen. A franciák másnap megkezdték Teodo és az osztrák–magyar erődök ágyúzását.

Az öreg hajók 24 cm L/40 ágyúi nem bizonyultak túl hatásosnak az ütegek ellen, ezért Haus tengernagy október 20-án Cattaróba rendelte a korszerű 30,5 és 24 cm-es ágyúkkal felfegyverzett RADETZKY csatahajót. A Cattaróban lévő egységek már október 19-én elkezdték lőni a francia ágyúkat, a RADETZKY pedig 23-án csatlakozott hozzájuk. A csatahajó 11 kilométer távolságból nyitott tüzet, a célzást egy, a hátsó fedélzetről felengedett megfigyelő-ballon segítette. A következő négy napban összesen 79 lövést adott le nehézlövegeiből, három telitalálatot érve el.¹³ Miután a RADETZKY két francia ágyút megsemmisített, novemberben visszavonták a francia haditengerész kezelőszemélyzetet, a megmaradt ágyúkat pedig átadták a montenegróiaknak. A RADETZKY december 16-án tért vissza Polába.

Az Ancona elleni támadás 1915. május 24-én

1915. május 23-án Olaszország hadat üzent egykori szövetségeseinek, az Osztrák–Magyar Monarchiának. A központi hatalmak vezetésének nem kerülte el a figyelmét a megelőző időszakban az antant és Olaszország közötti élénk diplomáciai aktivitás. Az osztrák–magyar hadsereg-főparancsnokság (*Armeeoberkommando*, AOK) április 27-én figyelmeztette Haust, hogy az olasz haditengerészet esetleg a hadüzenetet megelőzően támadást indíthat. A haditengerészet parancsnoka e figyelmeztetés nélkül is tisztában volt a helyzettel. Miután május 4-én Olaszország hivatalosan kilépett a hármasszövetségből, a bécsi német haditengerészeti attasé, Albrecht Freyberg korvettkapitány követelni kezdte, hogy a Monarchia haditengerészete támadjon először; akár formális hadüzenet nélkül.

13 HL I VH 4503 d. MS/OK Nr. 6375 ex 1914. Ez 3,8 %-os találati arány, ami elég jó eredménynek mondható kis felületű, jól rejtett parti célok ellen. Az 1916-os jütlandi/skageraki csatában a nehézlövegek esetén ez az arány 2–4% között mozgott, míg egy hajó, mint célpont felülete nagyságrendekkel volt nagyobb.

A haditengerészet vezetése közölte vele, hogy semmilyen támadás nem indítható az uralkodó engedélye nélkül.¹⁴ Ugyanakkor Hausnak kész tervei voltak az olasz hadüzenet esetére.

Május 19-étől kezdve cirkálók és rombolók járőröztek, figyelve a déli Adriát. Ancona előtt torpedónaszádokkal és tengeralattjárókkal kétszer átkutatták a vizeket, hogy megbizonyosodjanak arról, az olaszok nem telepítettek-e aknákat. Május 22-én megérkezett az olasz mozgósítás híre. Haus úgy vélte, másnap megtörténhet a hadüzenet, így 23-án a flotta készen állt Polában, hogy napnyugta után kifusson.¹⁵

Az Ancona elleni támadás volt a haditengerészet által végrehajtott legnagyobb hadművelet a háború során. Az Ancona és az olasz keleti part elleni támadás részletes utasításait május 9-én adták ki. Mivel ez egy fontos pillanat volt Haus tengernagy életében, személyesen akarta a flottáját vezetni. A támadás idejére az abban részt vevő legöregebb csatahajót, a HABSBURG-ot választotta zászlóshajójául a VIRIBUS UNITIS dreadnought helyett, hogy ha a flotta élén aknára futna, inkább egy elavult, öreg hajót kockáztasson. Az olasz hadüzenet híre délután 4 órakor ért Polába. Felfűtötték a kazánokat, majd 7 órakor kifutott az első felderítő csoport. A 12 csatahajó este 8 és fél 9 között hagyta el a flottabázist. 24-én hajnalban, útban Ancona felé a RADETZKY, majd a ZRÍNYI csatahajók kiváltak a flottából. Előbbi a Potenza folyó torkolatához, utóbbi Senigalliához hajózott. A flotta zöme valamivel hajnali 3 után ért Anconához. A torpedónaszád-csoportok újra átkutatták aknák után a vizeket, majd 3:45-kor jelentették, hogy mind az északi, mind a déli útvonal aknamentes.¹⁶

3:46-kor a HABSBURG-osztály és nyomában az ERZHERZOG KARL-osztály csatahajói ráfordultak a déli útvonalra. A hajókon felhúzták a kis lobogódísz,¹⁷ majd 4 óra után néhány perccel tüzet nyitottak. Minden hajó más célpontokat lőtt, köztük ütegeket, a várat, a laktanyát, a vasútállomást, a kikötőt és az elektromos műveket. 4:10-kor Haus parancsot adott, hogy a templomokat kíméeljék. A hat hajó 4:33 és 4:46 között szün-

14 Halpern 1998: 225.

15 Halpern 1998. 226–227.

16 HL I. VH 4502 d. K. u. k. I. Geschwaderkommando Res. Nr. 680/m Gefechtsrelation über aktion gegen Küste bei Ancona; K. u. k. II. Geschwaderkommando Res. Nr. 436/m Gefechtsrelation über die Beschiessung von Ancona.

17 *Kleine Flaggengala*, avagy kis lobogódísz: az orrlobogóból, illetve a taton és az árboccsúcsokon a haditengerészet lobogójából állt.

tette be a tüzelést. Összesen 97 darab 24 cm-es és 557 darab 19 és 15 cm-es gránátot lőttek ki a városra.¹⁸ 4:05-kor Haus tengernagy jelezte Maximilian Njegovan altengernagynak, az I. csatahajóraj parancsnokának, hogy jöjjön közelebb. A négy csatahajó megfordult, és a hat régebbi csatahajó útvonalát követte. Elsőként Njegovan zászlóshajója, a TEGETTHOFF dreadnought nyitott tüzet 4:34-kor. A négy modern csatahajó jóval takarékosabban bánt a lőszerrel, mindössze két tucat 30,5 cm-es és három 24 cm-es gránátot lőttek ki. Haus parancsára 5:06-kor Njegovan elhagyta a helyszínt és csatlakozott a flotta többi részéhez. A hajók legnagyobb sebességükre gyorsítottak és visszaindultak Polába.¹⁹

A RADEZKY két torpedónaszád kíséretében a Potenza folyó torkolatához hajózott. A két naszád itt aknák után átkutatta a csatahajó tervezett útvonalát, majd 4:37-kor a RADEZKY tüzet nyitott a kőhídra. A találatok nyomán keletkezett por miatt a célpontok láthatatlanná váltak, ezért egy időre abba kellett hagyni a tüzelést. Mikor a porfelhő eloszlott, a csatahajó a vasúti hidat kezdte el lőni. 4:50-kor beszüntette a tüzelést és elhagyta a helyszínt. A RADEZKY öt 30,5 cm-es és öt 24 cm-es gránátot lőtt ki.²⁰ A ZRÍNYI kijelölt célpontja Senigallia volt. A két kísérő torpedónaszád először itt is átkutatta az útvonalat aknák után. Mivel a víz sekély volt, mikor a csatahajó megindult, egy naszád haladt előtte, folyamatosan mérve a mélységet. A ZRÍNYI a kikötőt, a vasúti hidat és az állomást lőtte. Épp akkor érkezett egy vonat az állomáshoz, azt is szétlőtte. A tüzelés 4:03-tól 4:38-ig tartott. Tíz perccel később, mikor már visszaindult, felbukkant az M.2 CITTÀ DI FERRARA olasz léghajó, és megtámadta a csatahajót. A ZRÍNYI ekkor még nem volt felszerelve légvédelmi ágyúkkal, így két géppuskából és néhány tucat puskából nyitottak rá tüzet. A léghajó öt bombát dobott le, de találatot nem ért el. Ekkor újabb támadásba kezdett, ez azonban megghiúsult, mert két osztrák–magyar repülőcsónak jelent meg, így az olaszok jobbnak látták elmenekülni. A ZRÍNYI sértetlenül csatlakozott 5:25-kor a flottához és tért vissza Polába.²¹

18 HL I. VH 4052 d. K. u. k. IV Divisionkommando Res. Nr. 109 Gefechtsrelation über die Beschiessung von Ancona am 24 Mai; K. u. k. II. Geschwaderkommando Res. Nr. 436/m Gefechtsrelation über die Beschiessung von Ancona.

19 HL I. VH 4502 d. K. u. k. I. Geschwaderkommando Res. Nr. 680/m Gefechtsrelation über Aktion gegen Küste bei Ancona.

20 HL I. VH 4502 d. S. M. S. Radetzky Res. Nr. 381 Gefechtsbericht.

21 HL I. VH 4502 d. S. M. S. Zrínyi Res. Nr. 331 Gefechtsbericht.

A tizenkét csatahajó mellett a nehéz egységek közül még a SANKT GEORG páncélos cirkáló vett részt a támadásban. A cirkáló célpontja Rimini volt. Útközben láttak egy olasz léghajót, melyre rálóttek. A léghajó erre elfordult és elrepült. 4:50-kor kezdték el lőni a kijelölt célpontot, a város vasúti hídját. Itt azonban egy nem várt akadályba ütköztek: a térképük szerint a tengerpart és a híd között egy pusztta földszáv húzódott, a valóságban ez tele volt építve házakkal, melyek a hidat teljesen eltakarták. Tüzet nyitottak a híd irányába, de a találatok nyomán keletkező füst és por eltakart mindent, így a tüzelést abba kellett hagyni. Más lehetséges célpontok, mint például a vasútállomás, szintén nem látszóttak a hajóról. A cirkáló összesen húsz 24, 19 és 15 cm-es gránátot lőtt ki. Mint később kiderült, a hidat egy karcolás sem érte.²²

A cirkálókból és rombolókból álló könnyű erők az olasz part mentén további célpontokat lőtték. Veszteségeket egyedül a Horthy Miklós sorhajókapitány parancsnoksága alatt álló NOVARA cirkáló szenvedett, amikor Porto Corsinit lőtte. Az osztrák–magyar egységeknek egy olasz rombolót is sikerült elsüllyeszteniük. A flotta végül 11 órakor ért vissza Polába.

A csatahajók ágyúi súlyos károkat okoztak Anconában. A városban a halottak számát a különböző források 63 és 70 közé teszik. A legtöbben a katonai kórházat ért találat következtében haltak meg. Az első osztrák–magyar jelentésekkel és a reményekkel szemben a tengerparti vasútvonal csak könnyebben sérült meg. Citterich, a brindisi osztrák–magyar alkonzul a feleségével még aznap inkognitóban végigutazott a vonalon Jesi-ig. A vonatjuk minden hídon át tudott menni, amelyeket néhány órával korábban a hadihajók lőtték. A sérült pálya is javítás alatt állt, vagy valahol már ki is volt javítva. A legnagyobb károkat Senigalliában látta. Anconában a vonat hosszabban állt, itt kihallgatta néhány olasz katonatiszt beszélgetését, akik becsmérően nyilatkoztak az osztrák–magyar hajótüzepek teljesítményéről.²³ Az olasz sajtó „barbár ellenségről” cikkezett. Később kiderült, 1914-ben az olasz kormány nyílt városnak nyilvánította Anconát, ezt azonban elmulasztotta a megfelelő nemzetközi fórumokon kihirdetni. Az olasz közvéleményt ugyanakkor feldühítette a flottájuk inaktivitása.

22 HL I VH 4502 d. k.u.k. Kreuzerflottillenkommando Res. Nr. 792; MS/OK Nr. 3939/1915.

23 HL I. VH 4502 d. MS/OK Nr. 3939/1915.

A későbbiekben mind a Monarchia katonai és politikai vezetése, mind pedig a német haditengerészeti attasé többször sürgette Haust az olasz partok elleni nagyszabású támadás megismétlésére. A haditengerészet parancsnoka ezt minden alkalommal visszautasította, arra hivatkozva, hogy a meglepetés-faktor hiányában a kockázatok sokkal nagyobbak, az elérhető eredmények pedig sokkal kisebbek lennének.

A SANKT GEORG Rimini elleni támadása 1915. június 18-án

Az olasz haditengerészetnek is voltak tervei a dél-dalmáciai partok elleni támadásra. Június 5-én a Brindisiben állomásozó 5. cirkálóosztály négy páncélos cirkálója támadást intézett a Ragusa–Cattaro vasútvonal ellen, illetve a donzellai világítótornyot is megrongálták.²⁴ Az olasz támadás után egy újabb akciót terveztek az olasz partok ellen, melyet a cirkáló-flottillának kellett végrehajtania. A flottillát három csoportra osztották. Az első csoport, mely a NOVARA és az ADMIRAL SPAUN cirkálóból, valamint rombolókból állt, észak felől biztosította a támadó csoportot. A támadó csoport a SANKT GEORG páncélos cirkálóból, a SZIGETVÁR cirkálóból és torpedónaszádokból állt. A harmadik, déli biztosító csoport tagjai a HELGOLAND és a SAIDA cirkálók, valamint kíséretük voltak. A viharos időjárás miatt a támadást június 17-18-ára halasztották.²⁵

A SANKT GEORG a kíséretével 17-én este 9-kor hagyta el Polát. Rimini előtt a SZIGETVÁR kivált a kötelékből és Fano bombázására indult. A szokásos aknakutatás után a SANKT GEORG hajnali 4:41-kor nyitott tüzet. A probléma ugyanaz volt, mint néhány héttel korábban: a házaktól a fő célpont, a kikötőcsatorna felett átívelő nagy vasúti híd nem volt látható. A tüzérek közvetett irányzással, segédcélt alkalmazva lőttek. A találatok nyomán keletkezett por és füst miatt még az árboc legmagasabb pontjáról is lehetetlen volt megállapítani a károk mértékét. A páncélos cirkáló egy hosszabb szünetet tartva 5:06-ig lőtte a várost, összesen 66 gránátot löve ki 24, 19 és 15 cm-es ágyúiból.²⁶

24 KA MS/OK Nr. 4615 ex 1915.

25 Sifferlinger 2003: 139.

26 Sifferlinger 2003: 139–141.

Katonai szempontból a támadás haszna meglehetősen csekély volt, azonban az olaszok ismét felháborodtak flottájuk inaktivitása miatt. Részben az osztrák–magyar támadásokra reakcióként, részben a közvélemény megnyugtatója miatt az olasz haditengerészet Velencébe vezényelte négy legújabb páncélos cirkálóját, hogy támogassák a hadsereget és ellenséges egységekre vadásszanak. A brit adriai hajóraj parancsnoka, Cecil Thursby ellentengernagy figyelmeztetett, hogy az Észak-Adria veszélyes az ilyen nagy egységek számára, és igaza lett. Július 6-7. éjszakáján az osztrák–magyar lobogó alatt hajózó német UB-14 tengeralattjáró – Németország ekkor még nem állt hadban Olaszországgal – elsüllyesztette közülük az AMALFI páncélos cirkálót. Az olasz 5. cirkálóosztály július 18-án Gravosát lőtte. Az olaszoknak aznap balszerencsájük volt, ugyanis az osztrák–magyar U-4 tengeralattjáró elsüllyesztette a támadók közül a GIUSEPPE GARIBALDI páncélos cirkálót. Az olasz haditengerészet felülvizsgálta terveit, és nehéz egységeit többet nem küldte harcra az Adrián. Megkezdődött a fentebb említett „kis háború”, mely a továbbiakban az adriai hadszínteret jellemezte.

A Lovčen meghódítása

Az 1915 októberében indított német–osztrák–magyar–bolgár offenzíva Szerbia totális vereségét és elfoglalását hozta. A Monarchia – immár saját szakállára – 1916. január 5-én megtámadta Montenegrót. Franz Conrad von Hötzendorf egyrészt fel akarta számolni a Lovčen jelentette problémát, másrészt el akarta foglalni az osztrák–magyar érdekszférának tekintett Albániát, kiűzve onnan az olasz csapatokat.

A Lovčen elfoglalása azon kevés hadműveletek egyike volt, amikor a hadsereg és a haditengerészet sikeresen, szinte tankönyvszerűen működött együtt. A hegy elfoglalása a XIX. hadtest feladata volt, mely Ignaz von Trollmann altábornagy parancsnoksága alatt állt. Miután a földrajz a védők oldalán állt, a frontális támadás terve fel sem merült. Trollmann a déli fennsík és a Krstac-hágó felől akart támadni. A gyalogság támogatására jelentős tüzérséget vontak össze, köztük 30,5 és 42 cm-es mozsarakat. Ezt egészítette ki a cattarói bázis erődjeinek tüzérsége, valamint az Alexander Hansa ellentengernagy parancsnoksága alatt álló V. csatahajóosztály (MONARCH-osztály) ágyú. A tűzvezetést repülőgépek

és megfigyelő-ballonok segítették. A teljes tüzérséget, köztük a hajókét is, Rudolf von Portenschlag ezredes parancsnoksága alá helyezték.²⁷

A Bocchében állomásozó nehéz egységek közül a legfiatalabbakat, a BUDAPEST partvédő páncélost és a KAISER KARL VI páncélos cirkálót jelölték ki a montenegrói állások lövésére. Egy kivételével valamennyi hajónak a cattarói öbölrendszeren belüli pozíciókból kellett végrehajtani a tűzcsapásokat. A kivétel az ASPERN cirkáló volt, melynek a nyílt tenger felől kellett lőnie a montenegrói csapatokat. Erre az egy hajóra nem vonatkozott a szigorú lőszertakarékossági előírás.²⁸ Portenschlag ezredes a Vermacon rendezte be a harcálláspontját, ahonnan a tüzérség tüzét koordinálta. A nehéz egységeknek a parancsokat innen fényjelzések és a part különböző pontjaihoz kiépített telefonvonalak útján továbbította.

A tüzérségi előkészítés 1916. január 8-én reggel 6:25-kor kezdődött meg. A BUDAPEST a Kukuljina-öbölből 7:37-kor nyitott tüzet 15 cm-es ágyúival. Mivel a célpontok 1000 méter feletti magasságban voltak, néhány trimcellát el kellett árasztani, hogy a hajó megdőljön, és az ágyúknak meglegyen a megfelelő csőemelkedési szögük. Hamarosan a montenegrói ütegek lőni kezdték a páncélost, de egyik lövedék sem talált. 9:36-kor a BUDAPEST 24 cm-es ágyúi is tüzelni kezdtek. 11:30-kor megérkezett a KAISER KARL VI is és horgonyt vetett a másik hajó közelében, miután délelőtt a Krtole-öbölből lőtte a montenegrói ütegeket. Húsz perccel később tüzet nyitott a 15 cm-es ágyúból. Alig félóra múlva köd takarta el a célpontokat, így be kellett szüntetni a tüzelést. Három óra várakozás után a két egység felszedte a horgonyt és Teodóba hajózott.²⁹

Másnap, január 9-én a két páncélos csak 9:20-kor vetett horgonyt a Kukuljina-öbölben, mivel Portenschlag ezredes késve közölte az aznapi célpontokat. A célok azonban egészen délig nem voltak láthatóak a hajókról, mivel a sűrű eső és az alacsony felhők eltakarták azokat. Déltől a két hajó 13:50-ig tüzelt különböző célpontokra, majd a saját csapatok megjelelése miatt be kellett szüntetniük a tüzelést. 16:00 óráig a horgonyzóhelyen maradtak, majd az egyre erősödő bóra miatt visszatértek Teodóba. Január 10-én a két hajó 7:30-kor Perasto közelében vetett horgonyt, hogy Krstacot lőjék. Egészen 11-ig várniuk kellett, mivel nem tudták, hogy vannak-e

27 HL I. VH 4503 d. Kuk XIX Korpskommando Op. Nr. 643/2.

28 HL I. VH 4503 d. K.u.k. Dionskmdo Res. Nr. 20. ad.

29 HL I. VH 4503 d. S.M.S. Budapest Res. Nr. 34. Gefechtsbericht.

saját csapatok a cél területén. Portenschlag tájékoztatása ekkor jött meg, hogy nincsenek ott saját erők. A két hajó csak néhány lövést tudott leadni, mielőtt a köd beborította a célt. 13:10-kor megérkezett Portenschlag távirata: „A hajók részvétele a továbbiakban nem szükséges.” Miután felszedték a horgonyt és Teodóba visszatértek, a két páncélos részvétele a Lovčenért vívott harcokban véget ért.³⁰

Január 10-én a Lovčen csúcsa az osztrák–magyar csapatok kezébe került. Az éjszaka folyamán a montenegrói csapatok megpróbálták visszafoglalni, de nem jártak sikerrel. A Lovčen védelmének összeomlását látva a montenegrói vezetés január 11-én fegyverszünetet kért. Miután a béketárgyalások megszakadtak,³¹ az osztrák–magyar csapatok egész Montenegrót elfoglalták. A tél végéig sikerült az olaszok által megszállt Albánia jelentős részét is elfoglalni. Bár Montenegró elestének nem sok hatása volt az általános hadihelyzetre, a korábban elfoglalhatatlannak tartott Lovčen meghódítása komoly sikernek számított. Az osztrák–magyar haditengerészet számára is nagy jelentősége volt: a cattarói bázis innentől számított teljes értékűnek, mivel nem fenyegették többé ellenséges ütegek, és a továbbiakban a szövetségesek sem értesültek szinte azonnal minden hajómozgásról.

Az Ortona elleni támadás 1916. február 3-án

1916 januárjában döntés született a SANKT GEORG Cattaróba küldéséről, miután három francia páncélos cirkáló érkezett Brindisibe. Úgy tervezték, hogy a SANKT GEORG és a HELGOLAND cirkáló Polából Cattaróba tartva Ortonához fordulnak, ahol az olasz Adria-parti vasútvonalat lövik. A páncélos cirkálót január 18-tól 26-ig bedokkolták, hogy megtisztítsák a vízvonaltól alatti részét, majd megrakodták a cattarói bázisnak szánt utánpótlási anyagokkal.³²

30 HL I. VH 4503 d. S.M.S. Budapest Res. Nr. 34. Gefechtsbericht; S.M.S. Kaiser Karl VI Res. Nr. 20.

31 Január 25-én Nikita montenegrói király Brindisibe menekült, és onnan nemzeti ellenállásra szólított fel, ami a béketárgyalások folytatását lehetetlenné tette.

32 Sifferlinger 2003: 147–148.

A két cirkáló a WILDFANG romboló és négy torpedónaszád kíséretében február 2-án 18 órakor hagyta el Polát. Február 3-án 6:45-kor pillantották meg az olasz partokat, esős időben, rossz látási viszonyok közt. A WILDFANG-ot előreküldték felderíteni a kikötőt, hogy vannak-e ott tengeralattjárók. A romboló tüzet nyitott a vasútállomásra és jelentette, hogy a kikötőben csak halászhajók vannak. A HELGOLAND nem vett részt az akcióban, a tenger felől biztosította a többi hajót. Hamarosan kiderült, hogy a város nem Ortona, hanem az attól délre található San Vito. A SANKT GEORG, ha már ott volt, 7:00 és 7:50 között szétlőtte a vasútállomást, a raktárakat és egy gyárat. Ezután északra fordultak, majd 8:22-kor tüzet nyitottak, ezúttal tényleg Ortonára. 8:38-ig a cirkáló szétlőtte az állomást és a mellette lévő raktárakat, míg a romboló a kikötőre tüzelt. Ezt követően az Ariello folyó torkolatához hajóztak, ahol a masszív, téglapítesű vasúti híd egyik pillérét teljesen, másik kettőt részben lerombolták, az egyik ív pedig beomlott. A SANKT GEORG, a WILDFANG és kíséretük 9:40-kor hagyták el a folyótorkolatot. 9:53-kor a part felől lövedékek csapódtak be a páncélos cirkálók mögött 500 méterrel. Azt hitték, egy olasz üteg tüzébe kerültek, de valójában a T.A. VI olasz felfegyverzett vonat lőtt rájuk, melyet San Vito és Ortona lövésének a hírére riadóztattak.³³ A hajók délben egyesültek a HELGOLAND-dal, majd éjjelre megérkeztek Cattaróba.³⁴

A cortellazzói ütegek elleni első támadás

1917. november 16-án

1917. október 24-én vette kezdetét a XII. isonzói csata, közismertebb nevén a caporettoi áttörés, mely a központi hatalmak egyik legnagyobb sikere volt. A német egységekkel megerősített osztrák–magyar csapatok mintegy 150 kilométert nyomultak előre, az olaszoknak csak a Piave folyónál sikerült stabilizálni a frontot. Caporetto az olasz hadsereg nagy katasztrófája

33 Az olaszok a parti vasútvonal és a kikötők védelmére 1915-ben 12 páncélozatlan, ágyúkkal felfegyverzett vonatot alakítottak ki. Ezek egyike volt a T.A. (*treno armato* – felfegyverzett vonat) VI, melyet 15 cm-es ágyúkkal láttak el. Egyes olasz publikációk szerint ez a vonat kergette el a SANKT GEORG-ot, valójában a hajók már távozóban voltak, mire a vonat odaért.

34 HL I. VH 4503 d. K.u.k. Kreuzerflottenkommando Res. Nr. 280.

volt, mely a hadsereg vezérkari főnöke, Luigi Cadorna távozásához vezetett. A britek és a franciák, látva szövetségesük súlyos helyzetét, csapatokat küldtek, melyeket a Mincio folyó mentén helyeztek el.

A trieszti körzet parancsnoka, Alfred von Koudelka ellentengernagy október 29-én már azt fontolgatta, hogy a rendelkezésére álló erőkkel elfoglalja Gradot. A felderítésre kiküldött egységek másnap jelentették, hogy az olaszok az éjszaka folyamán kiürítették a félszigetet, és minden hadianyagot, amit nem tudtak magukkal vinni, felrobbantottak.³⁵ A Jean Roulier francia pilótáról³⁶ elnevezett 15 cm-es üteg is erre a sorsra jutott. November első napjaiban az üteget újjászervezték, és Cortellazzónál, a Piave torkolatánál, a nyugati parton beásták a homokdűnékbe. Az üteget annak parancsnokáról, Bruno Bodrigioni sorhajóhadnagyról nevezték el. A keleti partot az osztrák–magyar csapatok november 11-én érték el.³⁷

November első napjaiban a haditengerészet Triesztbe küldte a BUDAPEST és a WIEN partvédő páncélosokat. November 16-án Koudelka kiküldte a két hajót a Piave torkolatában lévő olasz ütegek lövésére. Koudelka később azzal indokolta döntését, hogy egyrészt meg akarta mutatni az olaszoknak, hogy a tenger felől is sebezhetőek, másrészt pedig a hadseregnek, hogy a flotta sem tétlenkedik állandóan. Miután Koudelka saját szakállára döntött az akció mellett, nem konzultálva a hadsereggel, Theodor von Körner ezredes, az Isonzo-hadsereg vezérkari főnöke, a későbbi osztrák államelnök (1951–1957) a nemtetszését fejezte ki. Az ellentengernagy azzal vágott vissza, hogy éppen a hadsereg figyelmeztette korábban, hogy az olaszok lehallgatják a telefonvonalakat, és nem akarta az ellenséget informálni a hajók kifutásáról. Azt a felvetést pedig egyenesen kikérte magának, hogy egy csatahajó parancsnoka ne tudná megkülönböztetni egy folyó jobb partját a bal partjától.³⁸

A két partvédő páncélos hajnalban, 3:50-kor hagyta el Triesztet 11 torpedónaszád kíséretében. Az időjárás kedvező, a látási viszonyok kiválóak voltak. 10:35-kor a BUDAPEST és a WIEN 10 kilométeres távolságból 24 cm-es ágyúikból tüzet nyitottak a cortellazzói olasz ütegekre. A Bodrigioni-üteg

35 Koudelka 1987: 262.

36 Jean Roulier francia haditengerész pilótát 1916 nyarán lőtte le Trieszt felett az osztrák–magyar haditengerészet legeredményesebb pilótája, a „Trieszti sas”, Gottfried von Banfield.

37 Scarabello 1933: 256.

38 Koudelka 1987: 272–273.

rögtön viszonzta a tüzet. 10:50-kor és 11:20-kor olasz repülőek támadták meg a páncélosokat és kísérőiket, de egyetlen bombatalálatot sem értek el. A Triesztből érkező osztrák–magyar repülőek közül viszont az olaszoknak hármat sikerült lelőniük. 11:45-kor a két partvédő páncélos beszüntette a tüzelést.³⁹

Cortellazzo lövésének a hírére az olaszok a velencei flottabázisról kiküldtek két öreg csatahajót öt romboló kíséretében. Mellettük három MAS torpedóvető motorcsónak⁴⁰ is kifutott. Egyedül utóbbiak érték el Cortellazzót, mivel a nagyobb egységek egy hibásan kiadott, avagy félreértelmezett parancs következtében útközben visszafordultak. A MAS-ok parancsnoka, Constanzo Ciano korvettkapitány, Galeazzo Ciano apja volt. Ez az akció már csak azért is érdekes, mert a Cianók grófi címüket később részben emiatt kapták (Buccari és Cortellazzo grófja).

13:30-kor jelentés érkezett a közeledő olasz rombolókról, és hamarosan meg is pillantották azokat a horizonton. Az osztrák–magyar kötelék a közeledők felé fordult, majd 13:35-kor ismét tüzet nyitott az ütegekre. Hamarosan egy osztrák–magyar repülőgép írott üzenetet dobott a BUDAPEST fedélzetére, melyben a közeledő olasz csatahajókról tájékoztatott. Mint említettük, az olasz hajók hamarosan visszafordultak Velence felé, viszont a Ciano vezette MAS-ok 14:00 órakor támadást intéztek a partvédő páncélosok ellen. Itt a két oldal jelentései jelentősen eltérnek egymástól. Ciano beszámolója szerint a gránátok záporával nem törődve 800-900 méterre közelítették meg az ellenséges hajókat, és onnan lőtték ki torpedóikat, aminek hatására az osztrák–magyar kötelék pánikszerűen elmenekült. Ezzel szemben a WIEN jelentése szerint 3-4 kilométeres távolságban egy 15 cm-es gránát az elöl haladó MAS orra előtt csapódott be, mire azok megfordultak és feladták a támadást.⁴¹ A BUDAPEST és a WIEN még egy ideig lőtte az ütegeket, majd 14:35-kor beszüntették a tüzelést és visszatértek Triesztbe. A hajók jelentése szerint súlyos károkat okoztak a piavei ütegekben, míg az olaszok csak enyhe károkat jelentettek.⁴²

39 HL I. VH 4504 d. S.M.S. Budapest Res. Nr. 745/1917.

40 MAS (*Motoscafo Armato Silurante*): felfegyverzett torpedóvető motorcsónak. Az olaszok nagysebességű polgári motorcsónakokból alakították ki ezt az igen sikeres típust. E 17-20 tonnás egységek 25-26 csomós sebesség elérésére voltak képesek, fegyverzetüket két torpedó és géppuskák alkották.

41 Scarabello 1933: 395.; HL I. VH 4504 d. S.M.S. Wien Res. Nr. 832/1917.

42 HL I. VH 4504 d. S.M.S. Budapest Res. Nr. 745/1917; Scarabello 1933: 257.

A cortellazzói ütegek elleni második támadás 1917. december 19-én

A Velencében tartózkodó MAS-flottilla tisztjei már a két osztrák–magyar partvédő páncélos Triesztbe érkezésekor felvetették egy ellenük indított éjszakai támadás tervét. A bázis vezetése azonban ellenezte ezt a tervet, egészen a november 16-i Cortellazzo elleni támadásig. A feladattal Luigi Rizzo fregatthadnagyot bízták meg. Rizzo parancsnoksága alatt, a december 9-éről 10-ére virradó éjszaka, két MAS-nak sikerült észrevétlenül bejutnia a Trieszt melletti Muggiai-öbölbe, csendes villanymotorjaikat használva. A Rizzo vezette MAS 9 eltalálta és elsüllyesztette a WIEN-t, míg a MAS 13 elvétette a BUDAPEST-et. A két motorcsónak sértetlenül elmene-kült. Rizzo 1918-ban még nagyobb sikert ért el: június 10-én elsüllyesztette a SZENT ISTVÁN dreadnoughtot. A WIEN elsüllyesztése után a Koudelka ellentengernagy által elrendelt vizsgálat súlyos mulasztásokat tárt fel.⁴³

December 11-én Triesztbe érkezett az ADMIRAL SPAUN cirkáló, a 2. torpedó-flottilla zászlóshajója, Janko Vuković sorhajókapitány parancsnoksága alatt hét romboló kíséretében. December 17-én az ÁRPÁD csatahajó is csatlakozott hozzájuk. E hajók, a BUDAPEST-tel kiegészülve hajtották végre december 19-én a második támadást a cortellazzói ütegek ellen, ezúttal a hadsereggel koordinált módon.

A Piave torkolatánál a 41. honvéd hadosztály állt szemben az olaszokkal. A hadosztály december 19-ére azt tervezte, hogy átkelnek a Piavén, a Sile-csatornáig nyomulnak előre, és elfoglalják a Cava Zuccherina-i hídfőt. December 18-án Koudelka trieszti irodájában megbeszélést tartottak a haditengerészet és a 41. honvéd hadosztály együttműködéséről. Schamschula Rezső altábornagy, a hadosztály parancsnoka kijelentette, hogy ők akkor is támadnak, ha a hadihajók a rossz időjárás miatt nem tudnak támogatást nyújtani.⁴⁴

A Cortellazzo elleni vállalkozásra kijelölt egységek hajnalban, 3:30-kor hagyták el Triesztet. Reggel 8-ig minden a tervek szerint zajlott, ekkor azonban sűrű köd szállt le. 8:26-kor az ADMIRAL SPAUN tüzet nyitott 10 cm-es ágyúból, majd néhány perc múlva megszólaltak a nehéz egységek

43 Koudelka 1987: 273.

44 HL I. VH 4504 d. K.u.K. 2. Torpedoflottillenkommando zu Res. Nr. 1620/0; a 41. honvéd hadosztály történetére lásd: Balla 2017.

24 cm-es lövegei. 8:45-kor a cirkáló beszüntette a tüzelést, mert nem akarta a saját csapatokat veszélyeztetni. A nehéz egységek még tíz percig lőtték Cava Zuccherinát. 8:45-től folyamatosan próbálták a kapcsolatot felvenni a 41. hadosztállyal az előre megbeszélt módokon, de nem jártak sikerrel. Miután nem tudtak semmit a saját csapatokról és a köd is egyre sűrűbb lett, Vuković sorhajókapitány 9:30-kor lefújta az akciót és elrendelte a visszatérést Trieszthe. A visszaúton másfél órára horgonyt kellett vetniük a köd miatt, végül 15:30-ra értek vissza.⁴⁵ Mint később kiderült, a 41. honvéd hadosztály támadása elmaradt. December 21-én az ADMIRAL SPAUN, az ÁRPÁD és a BUDAPEST a rombolókkal együtt visszatért Polába. A háború hátralévő részében nehéz hadihajók partok lövésére való bevetésére többet nem került sor.

Záró gondolatok

A második Cortellazzo elleni támadás után nem sokkal a szolgálatban álló osztrák–magyar nehéz egységek száma jelentősen csökkent. Először a HABSURG-osztály három csathajóját, majd a MONARCH-osztály két megmaradt partvédő páncélosát vonták ki a szolgálatból. Végül 1918 áprilisában a SANKT GEORG és a KAISER KARL VI is leszerelésre került. A cirkáló-flottilla feladatát a Cattaróba átvezényelt ERZHERZOG KARL-osztály vette át, mely már sosem futott ki az olasz partok ellen. Ahogy Erich Heyssler sorhajókapitány, a flottilla parancsnoka írta később, „elsősorban a célpontok hiánya miatt”.⁴⁶ A régi egységek kivonására a szűkös erőforrások jobb elosztása, a szén- és emberhiány miatt volt szükség. 1918 áprilisától az osztrák–magyar haditengerészet már csak tíz nehéz egységgel rendelkezett, 1918. június 10-én a SZENT ISTVÁN elsüllyesztésével ez a szám kilencre csökkent.

Meg kell emlékezni még a BUDAPEST ideiglenes „feltámasztásáról”. 1918 tavaszán az öreg páncélos első lövegtornyát kiszerezték, és a helyére egy 38 cm-es mozsarat építettek be, kifejezetten parti célok lövésére. A nyári próbálások során kiderült, hogy a mozsár elsütése a hajót túlságosan megdönti, a pontos célzás pedig lehetetlen. Ezen okokból, valamint

45 HL I. VH 4504 d. K.u.K. 2. Torpedoflottillenkommando zu Res. Nr. 1620/0.

46 Sifferlinger 2003: 200–202.

lőszerhiány miatt a mozsarat októberben kiszereztek, a BUDAPEST-et pedig újra kivonták a szolgálatból.

Az első világháborúban az Adria egy mellékhadszíntér volt. A dolgok természete szerint ez annyit tesz, hogy az itt aratott legnagyobb győzelemnek is vajmi kevés hatása volt a háború általános kimenetelére. Az ellenség nyomasztó túlereje már a háború kezdetén erősen korlátozta az osztrák–magyar haditengerészet mozgásterét. A Monarchia a tengeren ráadásul nem sokat számíthatott a nagy szövetséges, Németország segítségére. Ezek a tényezők, kombinálva a nehéz egységek ismert sérülékenységével az aknákkal és torpedókkal szemben, együttesen alakították a hadviselés természetét az Adria szűk vizein. Legkésőbb 1915 augusztusára kiderült, hogy az Adria nem lesz a csatahajóflották összecsapásának színtere.

A „*fleet in being*”⁴⁷ mellett, e körülmények között, az osztrák–magyar haditengerészetnek két lehetősége volt nehéz egységeinek bevetésére: az ellenséges partok lövése, illetve csapdaállítás az ellenség könnyű egységei számára. A haditengerészet mindkét típusból hajtott végre akciókat a háború során, de többségben a partok elleni támadások voltak. Csapdaállítást kétszer kísérelt meg: az első eredménytelen volt, a második pedig katasztrófába torkollott. A nehéz egységek bevetése kockázatos dolog volt. A szerencse, mely mindig fontos tényező volt a hadviselés története során, sokáig az osztrák–magyar haditengerészet pártján állt. Ennek a WIEN 1917. decemberi elsüllyesztése vetett véget. Innentől kezdve a balszerencse üldözte a flottát, mely a SZENT ISTVÁN 1918. júniusi elsüllyesztésében csúcsondott ki.

A háború első tíz hónapjában a partok elleni akciók számára nem akadt más célpont, mint Montenegró egyetlen kikötője, Antivari, valamint a Lovčen. Olaszország 1915. májusi hadba lépésével a teljes adriai olasz partvonal célponttá vált. Haus és az osztrák–magyar haditengerészet villámgyorsan reagált: tizenkét órával a hadüzenet után a teljes flotta lőtte Anconát és más olasz városokat, majd sértetlenül hazatért. Lelkes politikusok és katonai vezetők többször sürgették Haust, hogy ismételje meg a támadást, a haditengerészet parancsnoka azonban minden alkalmalmmal visszautasította ezt. Az óvatos Haus jól tudta, hogy a meglepetés

47 *Fleet in being*: védett kikötőben tartózkodó haditengerészeti erő, mely azt el nem hagyva, pusztán létével gyakorol befolyást, mivel megvan a lehetősége annak, hogy bármikor kifusson. Ezzel ellenséges erőket tud lekötni, illetve a másik félnek úgy kell terveznie a hadműveleteit, hogy mindig számításba kell venni az esetleges megjelenését.

elmúltával sokkal kockázatosabb egy ilyen támadás a jobban felkészült ellenfél ellen. A fő problémát az jelentette, hogy nem voltak olyan célpontok, melyek ténylegesen megérték volna a megtámadásukkal járó kockázatot. E dilemmára az alábbi két idézet vet némi fényt.

Renè Daveluy sorhajókapitány, az első szövetsége flottához⁴⁸ beosztott francia összekötőtiszt 1915 augusztusában így foglalta össze a helyzetet:

„E tényekből az ember a következőket vonhatja le: a tengeralattjárók lehetetlenné teszik a nagy hadihajók tevékenységét, ezért mindkét fél vakarja a fejét, hogy kellene valamit tenni, de mást nem tudnak, csak jelentéktelen, kicsi műveleteket végrehajtani, melyek legfőbb célja a cselekvés illúzióját kelteni. De nem lehet állandóan ugyanazt a hidat, állomást, vasutat, világítótoronyt és jelzőállomást löni, így már tisztán látszik, hogy az olaszok és az osztrákok kifogytak az ötletekből; miután mindenképpen csinálni akartak valamit, most már nem tudja többé senki, mit is kellene csinálni.”⁴⁹

Erich Heyssler sorhajókapitány, aki 1914 és 1917 között a cirkáló-flotilla törzsfőnöke volt, hasonló gondolatokat fogalmazott meg:

„A hadihelyzet olyan volt az Adrián, mely nem kedvezett a nagyszabású, ígéretes hadműveleteknek. Voltak idők 1915-ben, amikor a hadsereghez viszonyított relatív tétlenségünk nyomasztóan hatott ránk. Folyton azon gondolkodtunk, valamit tennünk kell, valamit végre kell hajtanunk. [...] Az olasz partok elleni több támadás abból a vágyunkból eredt, hogy tegyünk valamit. Valódi stratégiai siker így nem fűződött hozzájuk.”⁵⁰

Végezetül érdemes néhány pillantást vetni a partok elleni támadások eredményeire és hatásaira. Anyagi értelemben a Lovčen lövése eredményesebbnek bizonyult, mint az Adria-parti olasz városoké. A francia ütegek elhallgattatása, és a francia tengerész-osztag távozásának kikényszerítése komoly siker volt. A Lovčen 1916. januári elfoglalása pedig

48 Az első szövetséges flotta a Földközi-tengeren az olasz hadba lépést követően a brit és francia egységekkel megerősített olasz flotta volt. A földközi-tengeri francia flotta lett a második szövetséges flotta.

49 Halpern 1987: 147.

50 Sifferlinger 2003: 142.

mindezt megkoronázta, ráadásul ez volt a legnagyobb szabású hadművelet a háború során, melyben a hadsereg és a haditengerészet mintaszerűen tudott együttműködni. Miután Olaszország jóval nagyobb ország volt, sokkal erősebb hadsereggel és haditengerészettel, az olasz partok lövése jelentősen kisebb hatással volt az olasz front helyzetére. Az 1915. májusi remények, miszerint egy gyors és sikeres támadás a partok ellen teljesen a háború ellen hangolja az olasz közvéleményt, illúzióknak bizonyultak. Ugyanígy Triesztet nem az 1915. május 24-i támadás mentette meg az elfoglalástól, hanem az olasz hadsereg nem annyira kiváló teljesítménye. E támadás ugyanakkor kedvezően hatott az osztrák–magyar haditengerészet moráljára, és az olasz haditengerészet súlyos arcvesztést szenvedett. A Piave torkolata elleni 1917-es támadások még kevesebb eredménnyel jártak, és a hadsereggel való együttműködés is kudarcot vallott. Az osztrák–magyar haditengerészetet gyakran kritizálják inaktivitása miatt, de több partok elleni támadást hajtott végre, és többször küldte nehéz egységeit harcba, mint fő ellenfele, az olasz haditengerészet.

Források

Hadtörténelmi Levéltár (HL)

I. Világháborús gyűjtemény (I. VH)

Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Wien (ÖStA KA)

Marinesektion/Operationskanzlei (MS/OK)

Hivatkozott irodalom

Balla Tibor 2017: A Magyar királyi 41. Honvéd hadosztály a 10. isonzói csatában. *Honvédségi Szemle* (2017) 3. 119–128.

Buxton, Ian 1978: *Big Gun Monitors: Design, Construction and Operation 1914–1945*. University of Michigan.

Csonkaréti Károly 2001: *Az Osztrák–Magyar Monarchia haditengerészete 1867–1918*. Budapest.

Halpern, Paul G. 1971: *The Mediterranean Naval Situation*. Cambridge, Massachusetts.

Halpern, Paul G. 1987: *The Naval War in the Mediterranean 1914-1918*. Annapolis.

Halpern, Paul G. 1998: *Anton Haus, Österreich-Ungarns Großadmiral*. Graz.

Koudelka, Alfred von 1987: *Denn Österreich lag einst am Meer. Das Leben des Admirals Alfred von Koudelka*. (Szerk. Lothar Baumgartner.) Graz.

Krámli Mihály 2019: Az osztrák–magyar haditengerészet két támadása Cortellazzo ellen, 1917. november–december. In: *Hadtörténelmi Közlemények* (132.) 3. 669–682.

Scarabello, Giovanni 1933: *Il martirio di Venezia durante la Grande Guerra, volume secondo*. Venezia.

Sifferlinger, Nikolaus A 2003: *SANKT GEORG. Österreich-Ungarns letzter Panzerkreuzer im Dienste der k. u. k. Außenpolitik in Krieg und Frieden*. Graz, Wien.

Sokol, Hans Hugo 1933: *Österreich-Ungarns Seekrieg 1914-1918*. Zürich.